

Lausuntopyyntö luonnoksesta sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauslainsäädännöksi
STM068:00/2015

Harvaan asutun maaseudun verkoston (Maaseutupolitiikan neuvosto) lausunto

Harvaan asutun maaseudun verkosto (www.maaseutupolitiikka.fi) esittää, että lakiluonnoksessa esitettyä valinnanvapaus mallia yksinkertaistetaan ja selkeytetään. Valinnanvapaus tulisi saattaa käytäntöön asteittain ja kokeilujen kautta. Nykyisestä palvelusetelijärjestelmästä luopuminen ei ole perusteltua. Sen käytön laajentamisella ja käynnissä olevia kokeilujen tuloksia hyödyntäen voitaisiin valinnanvapautta lisätä hallitummin. Pitkien etäisyyden alueiden asiakaskohtaisen korvauksen tulee olla riittävä, jotta pitkien etäisyyksien erityisolosuhteet voidaan huomioida. Maakunnalla on mahdollista määritellä erityisolosuhteisiin perustuvia korvauksia. Maakunnalla tulee olla riittävä liikkumavara 80% kapitaatiomallin korvauksia määritettäessä. Sosiaali- ja terveyspalvelujen hyvä saavutettavuus on turvattava harvaan asutuilla alueilla.

Valinnanvapaus edellyttää toimivia markkinoita ja olemassa olevaa kilpailua, jotta asiakkaalla on tosiasiallinen valintamahdollisuus. Lain toimeenpano on erittäin haasteellista harvaan asutun maaseudun maakunnissa asukkaiden, asiakkaiden ja alueiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Pitkien etäisyyksien ja väestörakenteen takia valinnanvapautteen tarvittava vaihtoehtoinen palvelutarjonta ei kohtuullisella saavutettavuudella todennäköisesti toteudu. Vaarana on palvelujen keskittyminen (maakunnan isoihin väestökeskitymiin) ja saavutettavuuden heikentyminen harvaan asutuilla alueilla. Lähipalveluperiaatteen toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huolta maaseutumaisilla alueilla.

Esityksen mukainen uudistus lisäisi taajaan asutussa osassa Suomea osalle asukkaita mahdollisuuksia haakeutua palveluihin. Kuitenkin vaatimus sitoutua yhden sote-keskuksen asiakkaaksi vuodeksi kerrallaan heikentää mahdollisuutta valita palveluntarjoaja tilannekohtaisesti. Maaseutumaisilla paikkakunnilla ja etenkin harvaan asutulla maaseudulla valinnanvapaus toteutuu huonosti, etenkin jos palvelu halutaan omalta paikkakunnalta. Eniten palveluja käyttävä asiakasryhmä voi kokea uudistuksen jälkeen tilanteen jopa nykyistä huonommaksi. Todennäköistä on, että terveydenhuollon markkinat syntyvät suuriin kaupunkikeskuksiin, mutta ei haja-asutusalueelle. Sosiaalipalveluihin liittyviä markkinoita voi sen sijaan henkilökohtaisen budjetin myötä syntyä myös harvemmin asutuille alueilla. Riskinä on myös sote-palvelujen markkinoiden keskittyminen yrityskauppojen myötä. Tuottajille asetettavat vaatimukset karsivat erityisesti suoran valinnan palvelujen tuottajista pois pienet yritykset. On tärkeä varmistaa, että sosiaalipalvelut toteutetaan lähellä ihmistä. Palvelujen keskittäminen maakunnan väestökeskuksiin tulisi todennäköisesti heikentämään sosiaalipalvelujen ennaltaehkäisevää vaikutusta.

Valinnanvapaus voi johtaa nykyisten palvelujen hajaantumiseen ja heikentymiseen sekä kustannusten nousuun. Riskien välttämiseksi valinnanvapauden toteuttamiselle tulisi varata riittävästi siirtymäaika. Pienessä kunnassa sairaanhoidollinen työterveyshuolto on olennainen osa terveysaseman paikallista toimintaa. On erityisen tärkeää tarkastella sitä, miten eri sote-palveluita tuottavat toimijat nivotaan yhteen pienten ja harvaan asuttujen kuntien terveysasemien palveluntuotannon näkökulmasta. Miten uudistuksella turvataan pienten terveysasemien toiminta, joissa työterveyshuollon kokonaisuus on olennainen osa koko terveydenhuollon palvelua? Pahimmassa tapauksessa tuleva uudistus voi pilkkoa palvelun tuotannon niin, että

terveysasemien taloudellisesti tehokas toiminta vaarantuu ja osa terveysasemista joudutaan sulkemaan tämän vuoksi. Mikäli työterveyshuollon palvelut eivät ole kohtuudella saavutettavissa, tulee se heikentämään harvaan asuttujen alueiden yritysten ja työnantajien toimintaa merkittävästi.

Demokratiavajetta voi tulla sekä maakunta- että kuntatasolla. Maakunnan poliittinen päätösvalta kaventuu, sillä yhtiöittäminen voi vähentää luottamushenkilöiden päätösvaltaa palveluiden järjestämisessä. Vaikeasti ymmärrettävä valinnanvapausjärjestelmä vaatii kuntalaisille järjestettävää palvelu- ja asiakasohjausta ja vaikuttaa merkittävästi maakunnan palveluiden organisointiin, hallintoon ja johtamiseen. Maakunnan vaikutus- ja päätösvaltaa voivat ohentaa myös maksu- ja asiakassetelien sekä henkilökohtaisen budjetoinnin käyttö. Kuntatasolla demokratiavaje näkyy pienten kuntien vaikeutena saada omaa edustusta ja siten näkemystä kuuluviin maakuntavaltuustossa. Valinnanvapauden kustannuksia nostaa tiedotuksen, asiakasohjauksen ja valvonnan määrän huomattava kasvu.

Sote-uudistuksen vaikutuksia on arvioitu useista eri näkökulmista (asiakkaiden ja potilaiden, palvelujen tuotannon, hallinnon ja talouden, henkilöstön, verotuksen, omaisuuden, kielellisten oikeuksien, sukupuolten kuin ihmisten vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta). Maaseutuvaikutusten arviointia ei kuitenkaan ole tehty, vaikka sote-uudistuksella tulee mitä ilmeisemmin olemaan merkittäviä vaikutuksia niin maaseudun palvelurakenteeseen kuin palvelujen saavutettavuuteen. Nämä vaikutukset tulisi arvioida.

Lisätietoja

Harvaan asutun maaseudun verkosto

Tytti Määttä

Tytti Määttä
puheenjohtaja
tytti.maatta@vaala.fi
puh. 0400 855 920

Tarja Lukkari

Tarja Lukkari
erityisasiantuntija
tarja.lukkari@kamk.fi
puh. 0400 372 08